

LA IMPORTÀNCIA DELS SÍMBOLS: LA CREU DE SANT ANTONI

Maria Esperança Nicolau Martínez
HISTORIADORA D'ART

Quan parlem de sant Antoni i dels símbols que l'identifiquen, immediatament pensam en la creu que porta al seu hàbit, coneguda molt sovint amb el nom de creu de sant Antoni i que rep també el nom de creu de tau, creu egípcia, creu dels pelegrins o creu commissa.

Cal tenir en compte però, que aquest és un símbol molt més antic que el naixement de l'orde dels antonians, aquella congregació de monjos que l'adoptaren per portar-la a l'hàbit, monjos que tenien cura dels malalts tocats per foc de sant Antoni i que també tenien esment dels pelegrins que recorrien el Camí de Sant Jaume.

En conseqüència, si volem trobar l'origen del símbol, cal que anem a èpoques molt més antigues i, fins i tot, a altres cultures que, en principi, no tenen res a veure amb la cultura cristiana.

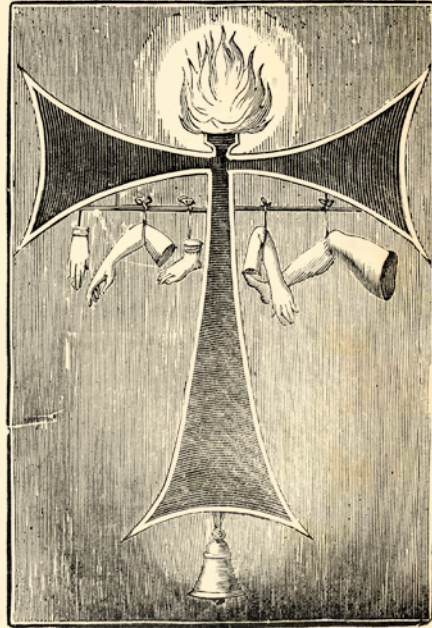
Un dels mites més curiosos en què podem trobar el símbol de la tau és a la mitologia escandinava, en què el déu del llamp Thor porta un martell de doble cap, que ens remet a la tau, coneguda per tots.

També a la mitologia egípcia trobam una referència clara a la tau, si analitzam el símbol de la vida eterna, anomenat *anj*, que és la creu ansada que es relaciona directament amb sant Antoni.

Com a símbol de la vida eterna, aquest element apareix sempre en les mans dels déus i dels faraons. En aquesta cultura representava també el poder, la saviesa i la fecunditat. A més, aquest símbol i la cultura que el va generar també ens remet en al país natal del sant anacoreta, Egipte.

És també el símbol de la deessa cartaginesa Tanit o dels déus dels peruans de la cultura *mochica*.

A la cultura judeocristiana és un dels símbols més antics que podem trobar,

que apareix ja esmentat en el llibre del profeta Ezequiel “Yahvéh cridà llavors a l’home vestit de lli que portava la cartera d’escrivà a la cintura, i li digué: Recorre la ciutat, Jerusalem, i marca una tau en el front dels homes que gemeguen i ploren per totes les abominacions que es comenten en ella. I als altres vaig sentir que els deia: Recorreu la ciutat darrera ell i feriu. No tengueu pietat, no perdoneu; matau a vells, joves, donzelles, nins i dones fins que no en quedi cap. Però no toqueu a qui porti la tau en el front”.

Aquesta profecia d’Ezequiel s’ha relacionat directament amb el passatge apocalíptic de sant Joan que diu “Després vaig veure un altre àngel que pujava d’Orient i tenia el segell de Déu viu, i cridà amb veu forta als quatre àngels a qui s’havia encomanat fer mal a la terra i a la mar: No feu mal ni a la terra, ni a la mar ni als arbres, fins que els marquem amb el segell al front dels serfs de Déu”.

També el podem trobar en el llibre de l’Èxode, quan es conta la visita que Moisès i el seu germà Aaró feren al faraó per tal que els deixés sortir d’Egipte “El Senyor digué a Moisès i a Aaró, quan vos parli el faraó i vos digui: feu algun prodigi, tu diràs a Aaró, pren el teu bastó i tira’l davant el faraó. El bastó es convertirà en serp”. Aquest bastó, segons la tradició conta, els cristians d’Egipte, tendria la forma de tau. A més és el símbol que havien de marcar els jueus sobre les seves portes amb la sang de l’anyell que havien matat per celebrar la Pasqua jueva i que serví perquè l’Àngel Exterminador passés de llarg i no matés el primogènit d’aquella casa, darrere de les plagues que envià Jahvè a Egipte.

Com a lletra, la tau és la darrera lletra de l’alfabet hebreu i, per tant, com a lletra que tanca, significa el compliment de la Bona Nova i de la Paraula Revelada; a l’alfabet grec és la dinovena lletra, i curiosament és l’única que comparteixen aquests dos alfabets, que foren els que s’empraren per escriure la Bíblia, l’hebreu per a l’Antic Testament i el grec per al Nou Testament.

El fet que aquest símbol tan important a l’antiguitat fos adoptat pel nou ordre que nasqué a França baix l’advocació de sant Antoni, cal cercar-lo en la importància que es donà, a partir del segle XIII, a la creu, símbol de la redempció per la mort de Crist.

El 1215 se celebrà a la ciutat de Letrà un concili, en el qual el papa Innocenci III descrigué la penosa situació en què es trobaven els Llocs Sants envaïts pels sarraïns, lamentà l’escandalós comportament del ramat de Crist i amenaçà amb càstigs divins si no es modificava aquest comportament. Esmentà la profecia d’Ezequiel i exhortà a la cristiandat a redimir-se per tres possibles vies: allistar-se a la

croada contra els infidels, lluitar contra l'heretgia i reformar la vida encaminant-la cap a Crist.

A més, en aquesta mateixa època es tenia molt clar que la creu en la qual havia mort Crist era del tipus anomenat *commissa*, és a dir, creu en forma de T, com posen de manifest nombroses representacions pictòriques, sobretot miniatures. També trobam el mateix símbol a les anomenades pintures del cànon, nom que rep la primera pàgina del missal que estava pintada i adornada amb la lletra capital del principi de cànon llatí "Te igitur, clementissime Pater..." la T del principi es convertí freqüentment en una gran i ornada creu policroma.

També en un dels llibres més populars de l'època medieval, *La llegenda d'aurada*, escrit pel monjo Santiago de la Voragine, en el qual es relaten les llegendes dels sants, es diu que el bastó que portava sempre sant Antoni, i que actuava com a bàcul abacial pel seu caràcter de fundador de l'orde, tenia aquesta forma.

Per tant, no és gens estrany que amb aquests referents fos el símbol adoptat per aquells cavallers que havien anant a l'Orient a cercar les relíquies del sant anacoreta, un sant que pretenien prendre com a model. Així el primer hàbit dels Cavallers de l'orde de l'Hospital de Sant Antoni era negre amb una tau blava al centre del pit. Aquests hospitalers, que es dedicaren principalment a tractar els malalts contagiosos per pesta, lepra, sarna, foc de sant Antoni... a Espanya es va tenir un esment especial als pelegrins que acudien a Compostela a visitar la tomba de sant Jaume. De fet és a Castrojeriz, una vila burgalesa del Camí de Sant Jaume, on establiren el seu primer hospital, del qual només en resten avui dia les ruïnes.

En el santoral catòlic aquest símbol, a més, és compartit amb un altre sant molt destacat, sant Francesc, que l'adoptà no només com a símbol, sinó també com a rúbrica i segons ens informa el seu biògraf Tomasso da Celano "La senyal de la Tau era la preferida sobre qualsevol altra senyal, amb ella segellava les seves cartes i pintava les parets de les petites cel·les". També sant Bonaventura, un altre dels seus biògrafs, ens informa "El germà Pacífic, mereixé veure novament en el front de Francesc una gran TAU, que, ornada amb varietat de colors embellia el seu rostre amb admirable encant. S'ha de notar que el sant venerava amb gran afecte aquest signe; el tenia constantment en les seves paraules, i el traçava freqüentment de la seva pròpia ma en els peus de les breus cartes que escrivia, com si tot el seu esment es dediqués a gravar la creu tau, segons el dit profètic, sobre els fronts dels homes que gemeguen i ploren, convertits veritablement a Crist Jesús".

Resulta curiós com a la parròquia dels Dolors aquests dos sants, en principi tant diferents, però no tant si analitzam en profunditat les seves biografies, es troben estretament relacionats, no només per la seva ubicació un al davant de l'altre, sinó també per compartir retaule, ja que no podem oblidar que sant Francesc es troba situat a l'antic retaule de sant Antoni...